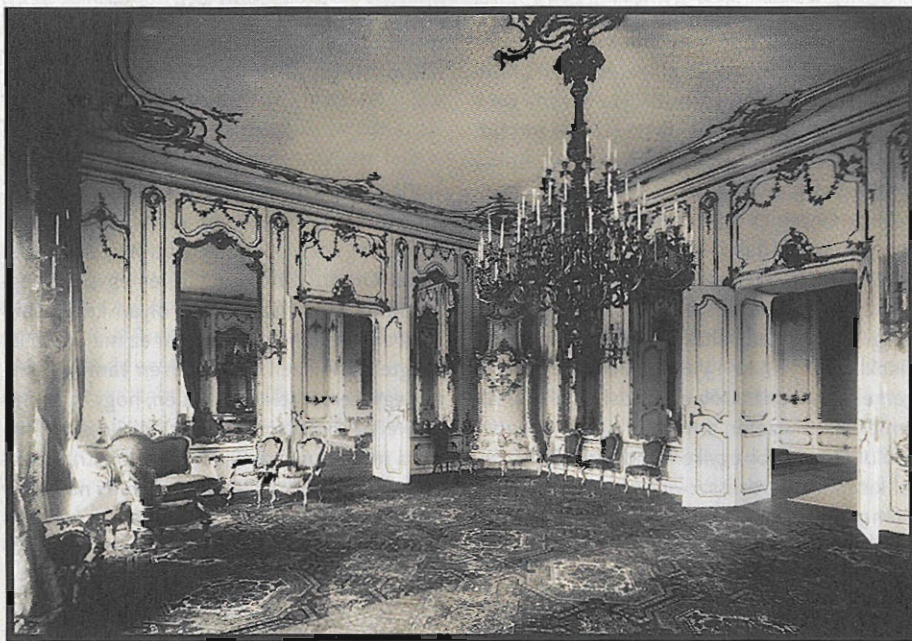

Rév István

Jobb, mint az eredeti I.

A vadonatúj Budavári Palotáról

TEÁZÓ TEREM

„1896. június hó 6-án a millenáris ünnepélyek egyik kimagasló ténye volt, midőn Ő felsége a király, a királyi főhercegek Ő fenségeik és az ország nagyjainak jelenlétében a palota alapkövét ünnepélyesen letenni méltóztatott: »Kedvelt Magyarországnak állami életének ezredik évfordulóját ünnepli, midőn ezen alapkövet letesszük, hogy az elmúlt idők történeti eseményei által megszentelt eme helyen emelkedjék a Magunk és Utódaink fejedelmi otthona.« ... Ő cs. és ap. kir. felségének ezen legkegyelmesebb elhatározásával a királyi palota – illetőleg ezidőtől kezdve hivatalosan királyi vár – építése egészében, mint fejedelmi lak, biztosítva volt... Az ünnepi és elsőrangú termek fejedelmi dísz nyertek, a többi helyiségeket pedig előkelő főúri jellegben képeztük ki. Emellett azonban a historikus stílusokat is alkalmaztuk. Ugyanis a királyi vár történelmi múltja egyenesen megkövetelte, hogy nemzeti létünk elmúlt kimagasló korszakait is megörökítsük. Így az Árpádok, a Hunyadyak (*sic!* – R. I.) és a Habsburgok korszakát kellett kifejezésre juttatni s megterveztük a Szent István, a Hunyady Mátyás és a Habsburgok termét, melyek mindegyike a palota belső beosztásában egy-egy központot alkot. Ezeket a termeket az illető

korszak megfelelő stílusában képeztük ki. A Szent-István-terem román stílusú faarchitektúrát kapott aranyozással és majolika-díszítéssel... A legelőkelőbb helyet foglalja el a Habsburgok terme, a dunai front közepén, a nagy kupola alatt... A terem színes márványburkolattal készült barokk stílusban. A falfülkében a Habsburg-házbeli királyok, köztük Mária Terézia márványszobrai állanak, a mennyezetre pedig Lotz Károly festette apostoli királyunk és a királyné Ő felségeik apotheozisát... Munkatársaimmal együtt az volt a törekvésünk, hogy e büszke vár, melynek fekvése is páratlan, a magyar szent koronához méltó alakban nemzetünknek a trónhoz való ragaszkodásával együtt, egyszersemind hirdetője legyen a magyar kultúrának és művészetnek... És ha Mátyás király idejében megnyíltak kapuink az olasz renaissance művészet befogadására, a most újból felépült királyi vár jelezze kezdetét egy magyar renaissance-nak, melynek alig 40 éves múltjában a legelső és leghatalmasabb pártfogója apostoli királyunk Ő felsége, kinek áldásos és bölcs uralkodása alatt művészetünk és iparunk oly fejlődésnek indult, hogy fejedelmi otthonát azzal ékesíthettük. Legyen e fejedelmi lak még számos éven át meleg, igazi

otthona szeretett királyunknak.” – zárta sorait Hauszmann Alajos *A Magyar Királyi Vár* című, 1912-ben megjelent könyvében.

Hauszmann Ybl Miklós 1891-ben bekövetkezett halála után nevezték ki a budai királyi palota építkezésének vezetőjévé, és az általa áttervezett várat kívánja most Magyarország miniszterelnöke – alapvetően változatlan formában – újjáépíttetni: „a hosszanti tengely irányában keletkezett 200 méter hosszúságú teremssorral, minövel Versailles kivételével egyetlen kontinentális királyi lak sem rendelkezik”, (Hauszmann, i. m.), „a társasági rendeltetéseket kiegészítő fejedelmi lakosztályok épülettömbjével, a pálmaházzal, a narancspavilon üvegházával, a négyszakaszos nagy előcsarnokkal, amely a dunai teremssor első reprezentatív tereként a nagy bálterem hatásos előtereként szolgált, a teljes szélességet átfogó, három részre tagolt buffet-galériával, a hajdani kihallgatási teremmel, az ebből kialakított kis trónteremmel, a »circle« szalonnal, a hajdani XVIII. századi császári lakosztályok mintegy pandantjaként létesült fejedelmi Habsburg- és királyi vendéglakosztályokkal, a fejedelmi hálószobához csatlakozó Closette-helyiséggel, amelyet a komornyik és öltöztető személyzet kis szobái egészítettek ki, a két kis főhercegi gyermekszobával, a lakosztályok társadalmi rang szerinti hierarchikus elhelyezésével, amely hagyományos diszpozíciós megoldásnak tekinthető, a főúri lakosztályok nemek szerinti elkülönítésével”, stb., stb. (A leírás Fekete J. Csaba: *Egy európai Királyi Udvar Történeti Funkcionális Rekonstrukciója – A Budai Királyi Palota Repräsentatív Társasági Rendeltetési és Habsburg Lakosztályai* című tanulmányából származik. In: *Architectura Hungariae*, VIII-1, 2006. március.)

Ki volt Hauszmann, és mit képzelt?

Hauszmann fél évszázados építői jubileuma alkalmából tanítványa, a kiváló építész, Komor Marcell írt méltatást a Lyka Károly szerkesztette *Művészetbe*. Komor nem csak nagyszerű építész volt – Lechnerrel és Kós Károlyval együtt a nemzeti motívumokat, a hagyományos formákat korszerű technológiával ötvöző modern magyar építészet egyik meg-

teremtője – de a *Tér és Forma* elődjének, a *Vállalkozók Lapjának* alapító főszerkesztője is, aki jelentős építészeti elméleti, építészeti kritikai munkásságot fejtett ki, míg a nyilasok agyon nem lötték. A tiszteletudó tanítvány az udvariás méltatásban sem rejtette véka alá mesterének épületeiről alkotott véleményét: „A múlt század második fele az építőművészet általános fejlődése tekintetében nem volt eredményes. Tudjuk, hogy szédületes gyorsasággal variálták a régi korok stílusait. Komolytalan-ságból vagy kénytelenségből tették, hogy rövid néhány év alatt lekoptatták az évszázados, múlttal rendelkező stílusok motívumait, hogy azután, mint haszontalan játékszert eldobják és új játékhöz, új lejátszott stílushoz forduljanak. És az általános eredménytelenség közepette Hauszmann Alajos maradandó eredményeket tudott felmutatni, s az alakuló, a változó stílusok minden egyes korszakából maradt számunkra sikerült, művészi Hauszmann alkotás. Az olasz után a német renaissance következett. Nem volt idegen Hauszmann Alajos előtt a középkori stílus sem, de legszívesebben mégiscsak a renaissance útját járta. Még későbbi barokk épületein is határozottan felismerszik az olasz hatás... Ybl Miklós halála után a királyi kegy Hauszmann Alajosnak jutatta a budai királyi vár tervezésének és művezetésének nehéz feladatát. Nehéz volt megküzdeni a régi kis palota emlékével. A fejlődő szükségletek megkövetelték ezt a művészi szempontból kívánatosnál nagyobb dimenziót úgy, hogy az épület tömege szükségképpen nagyobb lett, mint amekkorát a várhegy kívánt volna.” (*Művészet*, Tizenharmadik évfolyam, 1914. Ötödik szám)

Hogy mire utalt itt a tanítványi visszafogottsággal fogalmazó Komor Marcell, kiderül Elek Artúrnak a *Nyugatban* közölt Hauszmann- nekrológiájából. Elek Artúr író, művészettörténész, az Iparművészeti Főiskola tanára, Ady olaszországi útítársa, a lap alapításától annak megszűnéséig a Nyugat főmunkatársa, képzőművészeti kritikusa volt. (Amikor 1944-ben, a német csapatok budapesti bevonulásakor öngyilkos lett, Illyés Gyula írt halálára megrázó verset.) „A kisigényű, kellemes arányú barokk-palota mellé egy másik ugyanakkorát épített Hauszmann... Az eredeti épület arányait teljesen megváltoztatta ezzel, de nem éppen kedvező módon. Míg az eredeti magassági méretét meghagyta, a testét mód nélkül éppen nem kedvező módon meghosszabbította... Nagyobb kár azonban ennél is, hogy az új várpalota megváltoztatta a Várhegy sziluettjének egy fontos részét. Míg a régi várpalota a hegy déli végén finom kiszögelléshez segítette a sziluettet, az új palota inkább csak lapos púp benne... Hauszmann ezzel a művével adta bizonyosságát annak, hogy nincsen benne monumentális erő, és hogy képzelete is szegényes.”

A Hauszmann által tervezett New York-palotáról Elek Artúr így fogalmazott: „Amerikára emlegettetett stílusának eklektikus volta is, a különböző korstílus-elemek összehordása és meglehetősen szervesen egymásra halmozása. Ez az épület tette Hauszmann Alajos nevét híressé és népszerűvé, de ez az első főmunkája megmutatta tehetségének fogyatkozásait is. Nem volt tömegben látó művész, nem volt összefoglaló szeme... Hauszmannak nem volt saját gondolkodásmódja. Miként a kevésbé jelentős emberek, mások gondolatrészeiből rakosgatta össze a maga gondolatmeneteit, azt is rapszodikusán és sokszor önmagának ellentmondó módon.” (*Nyugat*, 1926. 16. szám)

Hauszmann nemcsak a mai hatalom, de az építészettörténet is többre tartja, mint a 20. század elejének kritikusa. Épületeinek és jelentőségének (túl)értékelésekor azonban érdemes észben tartani, hogy Hauszmann majdnem épp egyidős volt Gaudival – aki ugyanúgy 1926-ban halt meg –, kortársa a skót Charles Macintoshnak, fiatalabb volt Otto Wagnernél és Lechner Ödönnél is.

A nemzet terei

1944 végén, 1945 elején, a budapesti harcok végső szakaszában a palota nagy része elpusztult. Az épületek jelentős része leégett, a berendezés megsemmisült vagy széthordták. Több sikertelen próbálkozás, elvetelt terv után a palotát a 60-as évek elejétől újjáépítették, nagyrészt megtartva a Hauszmann-féle palota arányait – bár puritánabb, egyszerűsített formában – és homlokzatának karakterét. Az épület belsejét teljesen átalakították, hogy az együttest kimagasló fontosságú kulturális intézményeknek adhassák át.

Ezt az épületet akarja most a miniszterelnök átépíteni, visszaalakítani, kulturális tereitől és intézményeitől megfosztani; az egyetlen kivétel a Budapesti Történeti Múzeum helyére kerülő anakronisztikus „vármúzeum” lenne. A KÖZTI vezető tervezője, Potzner Ferenc udvari építész vezetésével koncepcióvázlat készült a Budai Várnegyed jövőjéről. Az építész – aki a sors kegyéből az elmúlt években rekonstruálhatta a Sándor-palotát, a Zeneakadémiát, a Várbazárt, megnyerte a Városligetbe tervezett múzeumi negyed két pályázatát is, s aki közvetlenül érdekeltként maga is tagja az ún. Hauszmann-bizottságnak – úgy látja, hogy „a Várnegyed jelenlegi építészeti problémái az 1945 előtti szerves egység megbomlásának következményei”.

Ezt a „szerves egységet” a Hauszmann által épített, habarcs fedte, vasszerkezetes, neobarokk álkupola foglalta rendszerbe. A palota „szerves építészeti programja” – Bibó felfogásában – a kölcsönös hazugságra alapozott ki-

egyezés konstrukcióján nyugodott: a Habsburg-apoteózis domborművével, a Fadrusz által készített kolozsvári Mátyás-szobor kicsinyített másával, a Savoyai-lovasszoborral, a Szent Koronához vezetett Habsburg-lépcsővel, a Haza-szeretet és Áldozatkészség szobrával, a birodalmi és nemzeti épületszárnyak összetoldásával. A „szerves egység” úgynevezett „megbomlását” nem az idő múlása vagy természeti csapás okozta, hanem Horthy Miklós döntése Magyarország hadba lépéséről Hitler oldalán, az ennek következtében előálló háborús vereség, Budapest ostroma, a bombázás, tűzvész, pusztulás, amelyben a historizáló, eklektikus palota a kormányzói lakosztályokkal és a kormányzó rendszerével együtt megsemmisült.

Potzner Ferenc kormányzati támogatást élvező koncepciója a Palota funkcióját elsősorban „nemzeti szinten: az identitástudat, nemzeti szakralitás színtereiben... az államiságban: mint a közjogi és nemzeti intézmények helyszíneiben” véli felfedezni. Javasolja „a Királyi Palota reprezentatív térsorainak visszaépítését, az épület külső, autentikus helyreállítását, (hogy) az A épület újjáépített, eredeti méretű tömegében igazgatási funkció kapjon helyet. Az A palotaszárnyban – a Szent György térről nyilván – kerülne elhelyezésre a Köztársasági Elnöki Hivatal (KEH), kilátással a városra, Elnöki (*sic!* – R. I.) dolgozóval és reprezentációs térsorral az emeleten...; a B épületben újjáépül a Büfécsarnok és a Bálterem (Márványterem), a Hunyadi-udvari középrizalit visszanyeri neobarokk formáját. A visszaépült Bálterem és Büfé (Buffet) olyan téregyüttes, amely nemzeti, állami és kiemelt polgári és szakmai reprezentációk tere. A D épület-szárny Oroszlános udvar felé néző oldalán újjáépül a Nagy Trónterem enteriőre és a Dunai (*sic!*) oldal reprezentatív teremsora. A C és D épületszárnyakban a Nemzeti Erelyék és Nemzeti Kincsek Tárát kívánjuk létrehozni, amelyek a magyar nemzet legszentebb szakralis és profán emblemikus tárgyait, ereklyéit mutatják be. X és D épületszárnyban a Hauszmann-féle kupola újjáépítését, a Trónterem és Várkápolna helyreállítását, valamint a Habsburg-terem rekonstrukcióját... Az E épületben a Szent István terem visszaállítása lehetne a történeti terekonstrukció első eleme... Az F épületbe a Corvin-terem és az Ybl-féle lépcsőház visszaállításával reprezentatív szálloda kerülhetne konferenciatermekkel... A Hunyadi-udvarba tervezett új kolonnád-sor vizuális zárást képezne a Testőrségi épülettel, a Csikós udvarban pedig az újjáépített Lovardával... A Szent György tér a magyarság Nemzeti Főtere. A teret északról új épülettömb határolná, amely a Várnegyed szimbolikus szellemi és logisztikai kapujaként a tér felé, mint hagyományörző Szent György Ház, a Dísz tér felé, mint igényes vári fogadó működne. A Szent

György tér nyugati oldalán újraépülne a Teleki palota, mellette a Magyarság Háza kapna helyet, amely a világ összmagyarságának hivatalos teret adni kulturális kínálatával, egyben otthona a Magyar Állandó Értekezletnek. A Karmelita kolostort a XXI. Századi Magyarok Hagyaték Ház rendszerező-kutató-kiállító helyeként javasoljuk kialakítani.”

„Gondolatnak nonszensz, művészetnek horror”, ahogyan Ignóus írta a Vajdahunyadvárról. (A Hét, 1889.)

Aki úgy véli, ez csak paródia, az téved. Aki ennek olvastán azt gondolja, hogy Petőfi hiába esett el a csataterén és fekszik a segesvári tömegsírbán, Táncsics teljesen fölöslegesen töltötte idejét a Habsburgok várbeli börtönében, annak igaza van.

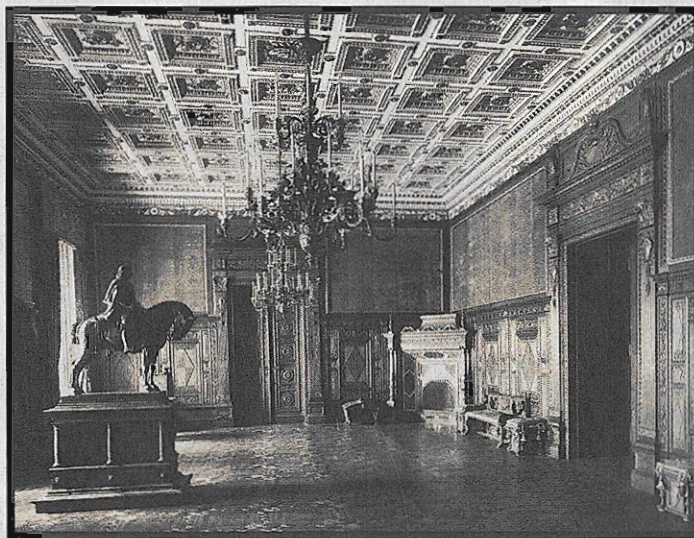
Dr. Hermann Róbert, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum tudományos főparancsnok-helyettese, a Hauszmann-bizottság tagja szerint a kérdéses épületet inkább „Kossuth börtönének” kellene nevezni. Táncsicsot talán azért kéne elfelejteni, mert jobbagy származású volt, talán mert utópista szocialista, a *Munkások Újságjának* kiadója – amit Kossuth betiltatott –, talán azért, mert az állam és egyház szétválasztásáért szállt síkra; esetleg azért, mert a szólásszabadság rendíthetetlen híve volt. Dr. Hermann, aki amúgy korszerű és időszerű huszár múzeumot alakítana ki az egykori Honvéd Főparancsnokság épületében, nem a szólás- és sajtószabadság oktatását szolgáló intézményt hozna létre ott, ahonnan Táncsics Mihályt 1848. március 15-én a cenzúra eltörlését követelő forradalmi nép kiszabadította, hanem a Habsburg megtorlásoknak emléket állító múzeumot. Mindezt néhány száz méterre a palotától, ahol viszont helyreállítanák a Ferenc József apoteózisát ábrázoló festményt.

Díszletezés

Mohács után a királyi palotában király soha nem lakott, eltekintve talán attól az egyetlen éjszakától, amit Mária Terézia töltött falai között, mielőtt 1777-ben átköltöztette oda a nagyszombati egyetemet (a kupola helyére pedig csillagvizsgálót építtetett volna). Vitéz Nagybányai Horthy Miklós azonban 1920. április 1-jén beköltözött a királyi palota krisztinavárosi szárnyának nyárspolgári (a Budapesti Történelmi Múzeum kiállításának felirata szerint „nagypolgári ízlésű”) lakosztályába, és 1944. október 16-ig onnan intézte a király nélküli, tragikusan végződő királyság államügyeit. A palotában zajló utolsó közjogi aktus Szálasi Ferenc eskütetele

volt a Szent Korona előtt 1944. november 4-én, a márványteremben. Talán mindezt emlékezve, ennek a nagy ívű, királyi és a nemzeti szuverenitást példázó történetnek az alapján nevezi a palota előtti Dísz teret a Nemzet Főterének Potzner Ferenc építésze.

Hauszmann neoreneszánsz, neobarokk, kisebb részben secessziós és még egy magyar falusi portát is magába foglaló, túlméretes palotája abból a meggyőződésből zagyvált össze különböző építészeti (stílus)elemeket, hogy az értékesnek tekintett építészeti minták határozzák meg majd a palota építészeti és reprezentációs értékét. Az építmény nem a saját lábán állt, hanem azoknak a historikus utalásoknak feltételezett evokatív erején, amelyen

HUNYADI TEREM

ket eklektikusan megidézett. Önmagában vett jelentése, értelme nem volt; a fenséges, dicsőséges múlt fikciójából kölcsönzött a maga számára a kor vágyainak megfelelő helyet a nap alatt. Fülep Lajos Ybl-ről ezt írta 1918-ban, a *Nyugatban*: „...a régi, egyszerű és becsületes Budapest helyébe, vagy részben melléje, földuzzadt téglából és habarcsból főúri renaissance-palotákat mímelő bérlházak rettenetes városa (épült), ahol mindent láthatott az ember, vakolat-kariatidokat, irdatlan balkonokat, párkányokat, pilléreket, ablakramákat, csak... épkézláb építészeti gondolatnak kiütközését sehol sem. Ybl nyilván nem felelős ezekért a következményekért, de hogy szereplése egyenesen végzetes volt ennek a városnak építészeti sorsára, tagadhatatlan.”

A 19. század második felének historizmusa a történelmet mint mintafüzetet látta, amiből kiemelve a megfelelő, a követendő, az éppen „időszerű” elemet, a példát mutató stílust, formálhatta, a modellhez igazítható lesz a jelen. A Hauszmann-féle palota építése idején ezért gondolhatta Ipolyi Arnold, hogy „minden renaissance, minden újjászületés a jobb múlt fel-

élesztésével kezdődik”. Az újjászületés a reneszánsznak tulajdonított gesztus megismétlése volt: értékesnek tekintett történelmi minták megidézésével tükröt állítani a jelen elé, hogy abban ismerje fel önmagát. Innen a magyar historizmus vonzódása a neoreneszánszhoz. „Az a divatos áramlat, mely történelmi stílusok követői ellen irtóháborút folytat, bárhol inkább jogosult, mint éppen nálunk!” – írta harciasan Szemerecsányi Miklós művészettörténész 1906-ban. „Nekünk ... nagy szükségünk van arra, hogy legyenek művészeink, akik élethivatásuknak tekintsék nemcsak a meglévő műemlékek fenntartását és helyreállítását, de képesek legyenek olyan alkotásokra is, melyek a magyarság dicső hagyományait... elpusztított emlékeink szellemében elevenítsék fel. Más országokban kitombolta magát már a történelmi művészet. Nálunk még a feladatok egésze sora várja tőle nemzeti hivatásának teljesítését.” (Idézi: Rév Ilona: *Építészeti és enteriőr a magyar századfordulón*. Gondolat, 1983.)

A kései utókor megbocsátóbb a historizmussal, és nem emleget „szentségtörést ott, ahol az oroszlánbőrbe bújtatott szamar szólal meg igazi hangján, mert oldalba rúgták”. (Fülep) Nincsen már közel hozzá a reformkori, naivnak, őszintének tűnő, klasszicista Budapest spekulatív lerombolása, a modernista és magyar törekvések háttérbe szorítása a 20. század elején, az újra-

kezdés lehetősége, ami a háború és az ostrom tragédiája után nem keresett alkalmat kínált a Művészeti és Műemlékvédelmi Bizottság elnökének, a nehéz sorsú építészeknek, Fischer Józsefnek, Hauszmann tanítványának, Kotsis Ivánnak, Granasztói Pálnak, a régész Gerevich Lászlónak, Pogány Frigyes építészettörténésznek, Preisich Gábornak, hogy – a városképet megváltoztatásának szándékával – újragondolják a Palota és általában Budapest historikus épületeinek sorsát.

A 21. század elején a többé-kevésbé helyreállított eklektikus nagyváros jelenti Budapestet. Az eklektika, a historizmus korszaka óta e házak között öt generáció nőtt fel, akik számára ehhez a városképhez kötődik minden fontos városi, térbeli emlék. A *Gründerzeit*, a világváros kiépülésének ideje olyan korszakként maradt meg a történelmi emlékezetben, amelyhez fogható sem előtte, sem utána nem volt ebben a városban: ekkor lett Budapest világváros, ekkor épültek középületei, infrastruktúrája, a város szerkezete. Soha előtte és soha utána nem volt ilyen nagy, gyors és látványos fejlődés a városban; 1914 után – kevés kivételtől eltekintve – a pusztulás, a lepusztulás következett.

Aki szereti ezt a várost, a historikus homlokzatok mögé a valóságosnál hosszabb korszakot, dicsőbb, felemelőbb történelmet képzel, szeretné elhinni a stílus- és anyaghamisítás, a „gipsz-spanyolfal” nagytmondását. Érdemes azonban észbe venni, hogy a gipszkariatidák nemcsak tanúi voltak egy hazug, bár hiú reményekkel teli korszaknak, de azért, hogy maguk is eltakarták a valóságot, hogy hamis látzatba ringatták a kor szereplőit, elvették tisztánlátásukat. A maguk módján így hozzájárultak mindahhoz, ami a tragédiákhoz: a világháborúhoz, az agyaglábakon álló dualista monarchia széteséséhez, Trianonhoz, a Horthy-rendszerhez, a zsidótörvényekhez, a németek oldalán való hadba lépéshez, a deportálásokhoz, Budapest ostromához, a kommunista hatalomátvételhez vezetett. A város nem csak kulissza, hanem az ott zajló élet alakításának aktív részese: lehetőséget teremt és korlátokat állít, nem csupán fizikailag, de kulturálisan is; formálja a szemléletet és az embereket, akiknek a falai között élni adatik. Ahogy Cs. Szabó László írta, felnézve a romhalmazzá vált Várra: „Fejem fölött kifüstölt, elhagyott sárkánylak, a Vár. Új történelmi körkép, félszázadal a millennium után. De egyik a másiktól következik: ez a valódi mai nyomor a hajdani felújít öncsalásból.”

Az alapítás korának befektetői, az elsősorban zsidó, német és osztrák bérpalota- és királyi palotaépítők többnyire rosszul végezték: a 48-as forradalmat leverő palotaépítő – kinek Hauszmann szavai szerint „áldásos és bölcs uralkodása alatt művészetünk és iparunk oly fejlődésnek indult” – még belerángatta országait a végzetes világháborúba, hogy földönfutó utódja száműzetésben fejezze be életét. A neoreneszánsz, neobarokk, neobizánci épületek építetői, ha szerencsésük volt, emigrációban, többségük azonban koncentrációs táborban, bombázásokban, éhen halva veszett oda.

Hazugságra még egy hazugság

Jean Baudrillard francia filozófus a másolatról, a szimulákrumról és szimulációról szóló esszéjében úgy érvelt, hogy a nyugati kultúrában a *reprezentáció* eredetileg abból a feltételezésből született, hogy egy tárgy, egy jel helyettesítheti, jelentheti azt, amire utal, amit az eredeti hiányában megidéz – a szentelt ostya Jézus testét, XIV. Lajos portréja a Királyt, Versailles az abszolút királyi hatalmat. Az *eredeti* és annak *reprezentációja* között létezik valamiféle ekvivalencia. Ezzel szemben a *szimuláció* a valóságos dolgoknak már csak imitációja, amely aláássa a létező és annak elképzelt mása közötti különbséget, elmosza a szakadékot az igaz és a hamis között, a következő lépésben pedig elfedi a valóság hiányát. Hiába kívánta Hauszmann: „Legyen e fejedelmi lak

még számos éven át meleg, igazi otthona szeretett királyunknak”, a budavári palota sosem volt Versailles, sem a Louvre, de még a bécsi Burg sem: még a monarchia idején sem lakott a falai között király, a trónfosztás után pedig egyetlen lakója Ferenc József egykori szárnysegédje, az altengernagy egyenruhában feszítő kormányzó volt, aki fenntartotta a király nélküli királyság fikcióját. A palota, amint vele szemben a Duna túlsópartján a neogótikus és neobarokk parlament is hamis homlokzatával a valóságot palástolta: a függetlenség, a nemzeti királyság, az alkotmányosság, a parlamentnek való kormányzati felelősség, az uralkodó fizikai jelenlétének hiányát. Ahogy Fülep Lajos 1918-ban a Nyugatban a pesti historikus homlokzatokról írta: „a világ kezdete óta nem látott nagystílusú szemfényvesztés” volt ez.

A historizmus létrehozott jelentős építészeti értékeket, különösen akkor, amikor a stílus nem akart nem létező tartalmat állítani a homlokzat mögé; amikor az épület, mint a Halászbástya esetén, valóban és vállalatosan csak imitációja volt valaminek, ami már nyilvánvalóan nem létezett. A Halászbástya nem hordoz konkrét, verbalizálható jelentést, ám szemet gyönyörködtető, jól elhelyezett, nagyszerűen megépített operettdíszlet. Anélkül gazdagítja a városképet, hogy azt állítaná, a budai halászsok egykor a falai mögül védtek a Várhegyet. Csak imitálja, nem reprezentálja – utal csupán, de nem helyettesíteni szándékozik – a halvány és ma már mesészerű történelmi előképet.

Míg Hauszmann palotája, a dicső korokat fantáziálól faszáddal a valóság – a függetlenség, a nemzeti királyság – hiányát igyekezett palástolni, az újraépülő másolat a Closette-helyiséggel, a Trónteremmel, a vitézi bálók tartására szolgáló Nagy Bálteremmel nem egyéb, mint parasztkiválás: a Várba fölkapaszkodott társaság agresszív és cinikus önreprezentációja.

Elérhető információk szerint a palotát – amennyire csak a lehetőségek engedik – abban a formában kívánják újraépíteni, amelyben 1944-ben, Budapest ostroma előtt Horthy Miklós élt.

Az újraépítés ily módon folytatja a Kossuth tér visszaépítése során követett elvet: visszaállítani az 1944-es állapotot, amikor is az Alaptörvény ún. Nemzeti Hitvallása szerint: „Hazánk 1944. március tizenkilencedikén elvesztett[é] állami önrendelkezését”, (amelynek „visszaálltát 1990. május másodiktól, az első szabadon választott népképviselő megalakulásától számítjuk”). A palota újraépítése éppúgy a történelmi folyamatosság fikciójának visszaállítását demonstrálná, mint a Kossuth tér rekonstrukciója. A parlament előtti egykori Tömör teret a fülkeforradalom kormánya úgy állította helyre, amiképpen a hatalmi repre-

zentációt nem demokratikus rendszerek – anakronisztikusan – elképzelik: az alattvalók, a maguk kicsinységükre rádöbbenve, ámultan és kiszolgáltatottságuk tudatában állnak a felettük tornyosuló hatalom látványá előtt. A rekonstrukció lenyűgözi a látogatót, a hatalom megmutatja önmagát. A két, újonnan faragott, eredetinek hazudott historista szoborral határolt téren szimmetria, szabályosság uralkodik; a rendet nem bontja meg frívól szín, oda nem illő tárgy, mint a Néprajzi Múzeum oszlopáról leszedett molinó; tilos kutyát sétáltatni, biciklizni a parlament előtt; nincsen játszótér, csak ámulni és bámulni lehet.

A miniszterelnök és környezete számára 1945 nem történelmi korszakhatár – az 1944. március 19-e. 1945-ben az egyik megszállást főlvaltotta a másik, a németet a szovjet, a nyilas uralom helyét pedig átvette a megszerződő kommunista diktatúra. Aki azonban a palotáról az ostrom után készült képeket nézi, a háború utáni demográfiai adatokat tanulmányozza, a korszak politika-, gazdaság-, és ideológiatörténetét megismeri, az tudhatja: a II. világháború végén maradt romok nemcsak a palotát, de a palotából irányított egész államrendszert is maguk alá temették. Az összeomlásért felelős politikai szereplők nagy része elmenekült, emigrált, meghalt, teljes pusztulást hagyva maga után.

Akinek 1945 nem korszakhatár, nem egy korszak vége, csak tetszhalála, az két emberöltőnyi időt, annak minden tettét, tudását, alkotását, élményét, történetét, emlékét, botlását és erényét, hiábavaló és tiszteletre méltó erőfeszítését akarja kitörölni a történelemből. Aki 1944. március 18-tól akarja folytatni, újrakezdeni, az úgy gondolja, hogy nem Magyarország hadba lépésének, nem a megelőző évek, évtizedek politikájának volt következménye a német megszállás, a háborús vereség, a lakosság 6,5 százalékának halála (ennél nagyobb embervesztést csak Lengyelország és a Szovjetunió szenvedett), hanem ellenkezőleg: 1944. március 19-én, a nemzeti szuverenitás elvesztésével kezdődött egy új, egészen 1990. májusáig terjedő korszak, amely nem volt folyománya az előzményeknek. A németek elárulták, hátra támadták Magyarországot, amelyet ezért (sem) lehet Németország szövetségeseként utólag megbélyegezni. A palotát, a magyar államiság szimbólumát tehát (amennyire csak lehet) az 1944. március 19. előtti állapot szerint kell újjáépíteni, és kirakni belőle mindazt – többek között az Országos Széchényi Könyvtárat, a Magyar Nemzeti Galériát – amit a kommunista rendszer, bár egy torz, mégis republikánus, antiroyalista elképzelés jegyében költöztetett oda.

(Az esszé második része következő számunkban jelenik meg.)